

АКТУАЛЬНЕ ІНТЕРВ'Ю

"Архіви України"

№ 3 / 2001

АРХІВИ УКРАЇНИ: НА МЕЖІ ТИСЯЧОЛІТЬ

На запитання редакції відповідає

Голова Державного комітету архівів України

Руслан Пиріг

- Руслане Яковичу, невдовзі ми відзначатимемо десяту річницю незалежності України. Що змінилося за ці роки в діяльності архівів? Якими основними рисами Ви могли б позначити сучасний стан архівної справи?

- Здобуття Україною незалежності, докорінні політичні і соціально-економічні перетворення визначальним чином вплинули на розвиток архівної справи. Ці процеси невіддільні від загального контексту національного державотворення, його здобутків і проблем. Природно, що сучасному архівному будівництву властиві тенденції як позитивного, так і негативного спрямування.

Поза сумнівом, найсуттєвішим здобутком стало формування Національного архівного фонду (НАФ) як складової частини вітчизняної і світової історико-культурної спадщини, інформаційних ресурсів суспільства. Він склався на базі колишньої республіканської частини Державного архівного фонду СРСР та архівів компартії України. Нині у складі НАФ - понад 55 млн. справ. На відомчому зберіганні перебуває ще близько 7 млн. справ.

Збереженням документів НАФ опікується розгалужена мережа державних архівів: 7 - центральних; архів при Раді міністрів Автономної Республіки Крим, 24 архіви областей, міст Києва та Севастополя; 147 міських та близько 500 районних архівів.

Останнім часом створюються державні галузеві архіви, куди надходять специфічні види архівної документації, яка потребує особливих умов зберігання й використання. Це стосується насамперед міністерств оборони, внутрішніх справ, служби безпеки, пенітенціарної системи та інших.

У ході адміністративної реформи центральний орган державної виконавчої влади, що здійснює управління архівною справою, отримав статус Державного комітету. Це визнання суспільної значущості архівів, їх ролі у творенні незалежної держави, формуванні національної свідомості громадян. Створення Держкомархіву зовсім не означає посилення управлінської централізації. Комітет не повинен бути командним пунктом галузі, він має все більше набувати функціональних ознак центру вироблення і реалізації державної політики в архівній справі і діловодстві.

В архівному будівництві посилюються тенденції децентралізації. Державні архіви областей стали складовою частиною облдержадміністрацій, тобто органами регіонального управління, перебрали на себе певну частку функцій колишнього Головархіву. Чинне законодавство про місцеве самоврядування теж вносить певні корективи в ієрархію взаємин обласних і міських архівів.

Уперше в історії України у грудні 1993 р. Верховна Рада ухвалила Закон "Про Національний архівний фонд і архівні установи", який став основним регулятором

суспільних відносин у цій важливій галузі. Він визначив, що НАФ - це сукупність документів, незалежно від їх виду, місця створення і форми власності на них, що зберігаються на території України або підлягають поверненню в Україну, відбивають історію духовного і матеріального життя її народу та інших народів, мають офіційно визнану історико-культурну цінність.

Цей закон відіграв визначну роль у законодавчому забезпеченні архівної справи, відкритості і доступності архівів, їх динамічному поповненні новими документаційними надходженнями, більш широкому задоволенні потреб громадян і держави в архівній інформації.

Прийняття закону дало помітний імпульс наступному розвитку правової бази архівної справи. Це дозволило завершити підготовку низки нормативно-правових актів, методичних документів, визначених законодавством.

Семирічний досвід застосування цього закону показав його певні слабкі місця та недостатню прогностичність. Реалії сучасного архівного життя вимагають урахування дії багатьох важливих чинників.

До найсуттєвіших здобутків розвитку архівної справи слід віднести й демократизацію архівної справи, масове розсекречення документної інформації, що створило сприятливі умови для роботи дослідників, насамперед істориків, сприяло ліквідації "білих плям" нашої минувшини, формуванню національної самосвідомості громадян. Українські архівісти пишаються тим, що їхня праця служить благородній справі вивчення історичного досвіду, використання уроків минулого в сучасних державотворчих процесах.

Розширення доступу до архівів насамперед стосується документів компартії України та КДБ УРСР, переданих на державне зберігання. В установах системи Держкомархіву прошарок документів закритого режиму зберігання складає близько 0,5%. Природно, що Україна, як і будь-яка інша держава, має свої таємниці і повинна дбати про безпеку в цій сфері.

Упродовж останнього десятиліття працівники архівів зробили вагомий внесок у створення фундаментальних серій документальних видань, передусім "Книги пам'яті" та "Реабілітовані історією", а також у висвітлення таких трагічних сторінок нашої історії, як голодомори в Україні, Чорнобильська катастрофа тощо.

Значно розширилися масштаби й напрямки використання ретроспективної документної інформації з метою виконання соціально-правових запитів громадян. Важко переоцінити внесок архівістів у справу реабілітації жертв політичних репресій радянської доби. Велетенські обсяги робіт виконані також архівістами по документальному підтвердженню перебування сотень тисяч наших співвітчизників на примусових роботах у Німеччині. Минулого року задля виконання запитів, що стосуються жертв нацистських переслідувань, переважна більшість державних архівів областей фактично згорнула інші види робіт. Архівісти вважають своїм моральним обов'язком сприяти прискоренню компенсаційних виплат колишнім "остарбайтерам".

- А як просувається підготовка нової редакції базового архівного Закону? Що нового він вносить у нормативну базу архівної справи?

- Фахівцями-архівістами і науковцями, правниками підготовлено проект нової редакції цього базового закону, який погоджено в зацікавлених міністерствах, підтримано урядом і 22 травня цього року розглянуто в першому читанні Верховною Радою.

Восьмирічний досвід практичної реалізації Закону переконує, що вдосконалення нормативної бази галузі має здійснюватися передусім з таких фундаментальних напрямів, як збереженість архівних документів, формування НАФ, забезпечення вільного доступу до відкритої інформації, захист прав громадян, законних інтересів держави та юридичних осіб і, нарешті, піднесення соціального статусу архівістів та авторитету галузі.

Виходячи з цього, законопроектом уточнено визначення самого поняття "Національний архівний фонд", введено такі базові поняття, як "архівна справа", "архівний документ". Удосконалено й розширено поняття системи архівних установ. Підкреслено, що архівні установи системи Держкомархіву призначені для зберігання лише документів НАФ, а для зберігання інших соціально значущих документів передбачено створення спеціалізованих архівних установ при місцевих органах влади та самоврядування. Закладено принципово нові повноваження державних архівних установ щодо управління у сфері діловодства. Детальніше прописано норми щодо забезпечення збереженості документації в разі ліквідації юридичних осіб, що є зараз досить поширеним явищем. Конкретно зазначено, що документи включаються до складу НАФ упорядкованими за рахунок власника. У сфері доступу до відкритих документів НАФ встановлено єдиний порядок оформлення користувачів лише на підставі особистої заяви та документа, що посвідчує особу. Введено статтю "Соціальні гарантії та захист працівників архівних установ". Передбачаються конкретні штрафні санкції за порушення архівного законодавства. Це далеко не всі новації. Прийняття нової редакції архівного Закону забезпечить узгодження його положень з Конституцією, іншими законодавчими актами; розширюється сфера дії Закону, підвищується дієвість його норм. Сама процедура його проходження і розгляду ще раз приверне увагу суспільства до архівної справи і проблем архівістів.

Підготовкою нового законопроекту про Національний архівний фонд і архівні установи далеко не вичерпуються можливості вдосконалення правової бази архівної справи. У стратегічному плані слід подумати також про розроблення законопроекту про документацію. Необхідність прийняття такого закону обумовлюється тим, що питання зберігання і використання документів на архівній стадії їх існування унормовані законом, а ключові проблеми створення та обігу документів - лише підзаконними актами. Тим більше, що законодавча регламентація вже є по багатьох спеціальних системах документації: фінансовій, банківській, статистичній тощо. До того ж, саме законодавчо це питання регулюється в розвинених країнах. Так, у США від 1976 року діє закон про управління федеральною документацією, а в Німеччині закон про діловодство був прийнятий ще 1926 року. Оскільки Держкомархів безпосередньо причетний до формування і реалізації державної політики не лише в архівній справі, а й у сфері діловодства, то ми першими маємо бути зацікавлені у прийнятті такого закону. До речі, він міг би сприяти і підвищенню якості Національного архівного фонду.

Архівісти й надалі повинні використовувати також можливості внесення змін і доповнень до законів, дотичних архівній справі.

- Чи перебувають у полі зору архівістів приватні архіви?

- Сучасні трансформаційні процеси спричинили нове явище в архівному будівництві - приватний сектор документотворення і документообігу. Щоденно реєструються і ліквідуються сотні таких підприємств. Практика свідчить, що чимало їхніх керівників не

зацікавлені в збереженості документів. І хоч вони, як правило, не становлять історичної цінності, але мають певне соціально-правове значення. Адже за ними - долі тисяч людей. Нерідко ці матеріали стають предметом уваги правоохоронних органів. Слід підкреслити, що наші місцеві установи серйозно поставилися до цієї проблеми, провели велику організаторську та методичну роботу щодо створення відповідних архівів. Протягом двох років значно збільшилася кількість спеціалізованих архівів при місцевих органах виконавчої влади та самоврядування. Так, у Києві вони функціонують при всіх райдержадміністраціях. У багатьох районах та містах для прийому документів, не віднесених до НАФ, виділено додаткові приміщення та штати працівників.

- Якими є основні напрями діяльності галузевої наукової установи - Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства?

- До позитивних чинників архівного будівництва, безумовно, слід віднести створення в Україні власної науково-дослідної бази. Важливою віхою в розвитку вітчизняного архівознавства стало створення Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства (1994). Діяльність інституту спрямована на розроблення теоретичних і прикладних проблем архівознавства, документознавства. Серед пріоритетних напрямів досліджень інституту - історико-архівознавчі; біографічні; термінознавчі; хіміко-біологічні; теорія та технологія формування НАФ; документознавство та діловодство; інформатизація архівної справи. Необхідність серйозних досліджень історичного досвіду в архівній справі, глибокого аналізу здобутків і прорахунків попередників зумовили розроблення галузевим інститутом проблем історії архівної науки та освіти, вивчення й аналізу наукової спадщини видатних архівістів.

Важливе значення для практичної діяльності архівних установ мають теоретичні дослідження проблем захисту національних інтересів у галузі архівної справи, механізму старіння документів, експериментальні дослідження з метою з'ясування процесу старіння документів з різними носіями і визначення методів подовження строків їхнього зберігання; удосконалення методів консервації і реставрації документів, нейтралізації кислотності паперу, поновлення згасаючих текстів; розроблення засобів та способів захисту документів від біопшкоджень. Вирішенню прикладних проблем архівної справи сприяють дослідження з теорії і методики експертизи цінності документів, комплектування державних архівів фондами особового походження, класифікації документної інформації. На жаль, становлення інституту відбувається повільно й небезпроблемно. Чимало актуальних тем не розробляються, ефективність ряду досліджень низька.

- Як виглядає архівна служба України на міжнародній арені?

- За роки незалежності державна архівна служба посилила свою присутність у міжнародному архівному середовищі. Українські архівісти беруть участь у заходах Міжнародної ради архівів, зокрема в реалізації європейських програм, а також шляхом розвитку двостороннього співробітництва. Угоди про співробітництво укладено з національними архівними службами Австрії, Білорусі, Молдови, Польщі, Росії, Румунії, Туреччини та інших держав. Делегація архівістів України була представлена на XIV Міжнародному конгресі архівів у Севільї (вересень 2000 р.).

Відкритість українських архівів сприяє більш широкому використанню документної інформації зарубіжними користувачами. За останнє десятиріччя читальні зали держархівів відвідали більш як 2 тис. іноземних дослідників. Особливо активно розробляються проблеми історичної іудаїки, полоністики, елліністики. Результатом співпраці українських

архівістів та зарубіжних дослідників стала низка поважних документальних видань з історії євреїв, поляків, греків в Україні.

- Минулого року побачили світ кілька архівних довідників. Нещодавно Держкомархів розробив і затвердив програму довідкових видань "Архівні зібрання України". Які видання із шойно започаткованої програми є найважливішими?

- Назву передусім друге, значно розширене видання генерального довідника "Архівні установи України" (перше побачило світ минулого року), де буде широко представлено потужні інформаційні ресурси не лише державних архівів, але й архівних установ і підрозділів Національної академії наук України, десятків музеїв і бібліотек Міністерства культури і мистецтв, Міністерства освіти і науки України.

Продовжується робота над багатотомним довідником "Еліта України. XVIII-XX ст. Національний реєстр особових архівних фондів", започаткована 1999 р. у співпраці з Українським науковим інститутом Гарвардського університету. Нині ми інтенсивно опрацьовуємо матеріали XX ст. Стрижневим проектом у програмі "Архівні зібрання України" є анотовані реєстри описів архівних фондів, що готуються державними архівами.

Цього року ми започаткували також низку інших зведених архівних довідників - "Національний реєстр втрачених і переміщених архівних фондів", "Реєстр розсекречених архівних фондів. 1991-2000", "Празькі архіви: Зведений каталог архівів української еміграції в міжвоєнний період".

Передано до друку два перших довідники по центральних архівах - ЦДАГО України і ЦДАЛ України.

- А зараз, можливо, непросте питання. Упродовж двох останніх років увага української і світової громадськості, ЗМІ була прикута до сенсаційної знахідки, звістка про яку миттєво облетіла світ. Ідеться про так званий "Архів Баха" й розпочатий у цьому зв'язку реституційний процес. Як сьогодні вирішується ця проблема?

- Україна і Німеччина нині активно прилучаються до надзвичайно складних, але неминучих і закономірних реституційних процесів стосовно переміщених культурних цінностей, що останнім часом інтенсифікувалися в Європі і дедалі більше набувають ролі знакових подій сьогодення. Людство прагне поставити останню крапку в історії Другої світової війни. Побутує думка, що війна не може вважатися закінченою, доки всі культурні цінності зі статусом воєнних трофеїв не будуть повернуті законним власникам. Це стосується і так званого "Архіву Баха", і тих сотень тисяч музейних, бібліотечних і архівних скарбів, що були втрачені Україною під час війни. Ми сподіваємося, що не всі вони втрачені назавжди, і принаймні частина з них буде віднайдена і повернута на Батьківщину.

Цілком зрозуміло, що довкола матеріалів фонду № 441 ЦДАМЛМ України, тобто колекції з фондів Академії співу в Берліні, яка в засобах масової інформації дістала назву "Архів Баха", протягом двох останніх років накопичилося багато проблем. Вони визначаються низкою чинників - політичних, культурно-історичних, юридичних, включаючи, з одного боку, норми міжнародного права, з іншого - норми діючого законодавства, а також професійними факторами, пов'язаними із забезпеченням збереження, створенням копійного фонду, використанням матеріалів колекції.

Позиція Держкомархіву, починаючи від червня 1999 р., коли в пресі з'явилися перші сенсаційні повідомлення про відкриття "Архіву Баха" в Києві, була об'єктивною і зваженою. Вона зводилася до необхідності всебічного вивчення питання щодо походження колекції, ідентифікації її матеріалів, повного визначення правових аспектів проблеми реституції, послідовного обстоювання інтересів України. Нині докладаються зусилля до науково-технічного опрацювання матеріалів фонду, удоступнення їх для спеціалістів, введення музичних раритетів до наукового і культурологічного обігу, широкого використання матеріалів, зокрема через виконавську діяльність, організацію виставок тощо.

Ми систематично інформували Уряд про стан питання, проводили прес-конференції, давали інтерв'ю журналістам. З грудня минулого року інформація про події і заходи, пов'язані з колекцією, оперативно з'являється на офіційному Web-сайті Держкомархіву в спеціальному розділі - "Архів Баха" в Києві.

Нещодавно питання про стан та подальше опрацювання матеріалів фонду розглядалося на колегії Державного комітету архівів України.

Як серйозний і конструктивний крок на шляху вирішення проблеми ми розглядаємо спільну роботу групи українських і німецьких експертів, розпочату з квітня цього року. Під час першого засідання експертних груп було домовлено, зокрема, що сторони продовжуватимуть роботу з ідентифікації і встановлення точного обсягу колекції Академії співу в Берліні, мікрофільмування фонду за рахунок коштів німецької сторони та його широкого використання; констатувалося пріоритетне значення підготовки зведеного каталога архіву Академії співу в Берліні і при цьому було високо оцінено розпочату в архіві за участю спеціалістів Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського роботу з каталогізації творів К.-Ф.-Е. Баха.

Ми продовжуємо спільну роботу із всебічного дослідження історії переміщення архіву Академії співу в Берліні, починаючи від його евакуації з Берліна в 1943 р.

Спеціальні доручення з цього питання були дані керівникам ЦДАМЛМ України, ЦДАГО України, ЦДАВО України, державних архівів м. Києва і Київської області, галузевих архівів СБУ та МВС. Водночас німецькі спеціалісти досліджують свої архіви і виявляють усі дотичні матеріали.

Сподіваємося, що з'ясування ширшого контексту історії переміщення культурних цінностей в Європі під час війни і в перші повоєнні роки допоможе нам з'ясувати багато невирішених питань щодо втрачених і переміщених українських архівів, музеїв і бібліотек.

Що ж до музичних шедеврів, про які йдеться, то, по великому рахунку, вони не належать ані Німеччині, ані Україні, вони є надбанням світової культури. І незалежно від того, як буде вирішено питання про їхню подальшу долю, ми впевнено можемо констатувати: вони вже не є заручниками війни.

- Руслане Яковичу, віднедавна архівна служба України представлена у світовому інформаційному просторі. Розкажіть, будь ласка, про перспективи інформатизації галузі.

- Від кінця минулого року Держкомархів має виділений канал доступу до Інтернету і офіційний Web-сайт за адресою: www.scarch.kiev.ua.

Основне ядро сайту - це розділ "Архівні установи в Україні", де зосереджено комплексну інформацію про склад і зміст документів центральних, місцевих, галузевих архівів; архівних установ міністерств культури і мистецтв, освіти, НАН України. Розділ є електронною версією вже згаданого довідника із серії "Архівні зібрання України", що побачив світ минулого року. Пристатейна бібліографія цього розділу постійно доповнюється останніми довідковими публікаціями.

На головній сторінці сайту - інформація про останні новини архівної галузі, діяльність Держкомархіву та архівних установ, анонси про міжнародні конференції, семінари, круглі столи.

Окремі розділи сайту розповідають про історію формування сучасної мережі архівних установ в Україні, міжнародні зв'язки, національні й галузеві програми і проекти.

Представлено відомості про доступ до документів та науково-довідковий апарат державних архівів, архівну освіту в Україні. Розкрито зміст і подано бібліографічну інформацію про документальні, довідкові та інші видання архівних установ. Постійно оновлюються бібліографічні розділи - "Зарубіжна архівна Україніка" і "Проблеми переміщених архівів". Уже зараз вони нараховують кілька сотень позицій. Погодьтеся, це - значний бібліографічний масив, не менш важливий, ніж представлені тут архівні інформаційні ресурси.

З початку року на сайті запроваджено повнотекстові публікації періодичних видань у режимі on-line: "Архівів України" (4 останніх числа), "Вісника Державного комітету архівів України" (5 випусків), "Інформаційного бюлетеня Галузевої служби науково-технічної інформації" (перший випуск).

В Інтернеті виставлено також повні тексти довідників про зарубіжні архівні зібрання Українки (Канада, Австрія, Великобританія). Готуються до публікації в електронному вигляді довідкові видання щодо архівної Українки в Польщі та Німеччині.

Підготовлено до публікації електронну версію підручника "Архівознавство" (К., 1988). До початку нового навчального року ми зробимо подарунок студентам, усім, хто не може дістати першого малотиражного видання підручника, весь наклад якого давно розійшовся.

Але сайт в Інтернеті - це, так би мовити, передусім самоусвідомлення, самоідентифікація і "самопредставлення" системи в світі, погляд на себе з боку.

Водночас, розвиток українського сегмента світової інформаційної мережі значною мірою обслуговує й внутрішні потреби, коли йдеться, наприклад, про організацію й оптимізацію сучасної системи запитів до архівних установ тощо.

У середині минулого року Держкомархівом розпочато інтенсивну розробку і практичну реалізацію комплексної програми створення галузевої інформаційної системи, яка розглядається нами як один із пріоритетних напрямків діяльності архівних установ. Пропозиції Держкомархіву щодо створення мережі Інтернет-ресурсів державних архівів увійшли до Державної програми інформатизації України.

Наприкінці минулого року Урядовою комісією з питань інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності органів виконавчої влади розроблено цілий комплекс організаційних та інших заходів, якими передбачено, зокрема, визначення джерел фінансування робіт зі створення галузевих інформаційних систем; легалізацію системи

надання платних послуг за користування інформаційними ресурсами; вирішення проблеми програмно-технічного і кадрового забезпечення. Йдеться і про розв'язання питань щодо централізованої закупівлі програмно-технічних засобів, "утримання в органах державної влади фахівців з обробки інформації".

Окремо Урядовою комісією розроблено план заходів щодо створення та супроводу Національного реєстру інформаційних ресурсів, підключених до мережі Інтернет. Гідне місце в цьому реєстрі мають посісти архівні інформаційні ресурси України.

Пропозиції Держкомархіву щодо створення мережі Інтернет-ресурсів державних архівів наприкінці минулого року увійшли до Державної програми розвитку мережі Інтернет, яка передбачає з другої половини цього року цільове фінансування.

Нещодавно нами було розроблено і передано до Держкомітету зв'язку і інформатизації два пілотних архівних проекти до Національної програми інформатизації на 2002-2004 рр. Сподіваємося, що і за цією програмою, яка фінансується Урядом України вже з 1998 р. (раніше ми просто не входили до її розробників, оскільки не заявляли про свою участь), архівна галузь знайде підтримку. Тим часом, доки вирішуються питання фінансування, ми мусимо робити те, що залежить виключно від нас самих.

Зокрема, до таких нагальних, складних, але цілком посильних для нас проблем можна віднести створення електронних версій фондних каталогів, іншими словами - формування регіональних вузлів архівних інформаційних ресурсів, які мають згодом об'єднатися в єдину галузеву мережу.

Розроблено і розіслано на апробацію до державних архівів областей першу версію нового програмного продукту - "Архівні фонди України", який дозволить створити електронні версії місцевих фондних каталогів та інтегрувати їх у єдину національну систему. Перші результати попередньої апробації програми щойно, цьоголітнього травня, обговорено на спеціальному семінарі, який проводив Центр інформаційних технологій Держкомархіву за участю представників центральних та більшості обласних, міських - міст Києва, Севастополя і Кам'янця-Подільського - архівів, галузевих архівних установ, рукописних підрозділів академічних установ, Міністерства культури і мистецтв України.

Концепція, стратегія і тактика системної інформатизації архівної сфери не лише узгоджуються з Державною програмою інформатизації України, але й корелюються з міжнародними інформаційними програмами і проектами, що розробляються, зокрема, під егідою Міжнародної ради архівів, ЮНЕСКО, Ради Європи.

- Як можна охарактеризувати "кадрову" ситуацію в галузі? Чи є позитивні зрушення в цьому аспекті діяльності архівних установ?

- Проблема кадрів залишається для архівних установ однією з пріоритетних. Відсутність в Україні спеціального навчального закладу для підготовки архівістів суттєво впливає на поповнення молодими силами персонального складу наших установ. Важливу роль у оновленні архівних кадрів відіграють нині профільні кафедри Київського національного університету імені Тараса Шевченка та Київського національного університету культури і мистецтв. Водночас тісна, взаємовигідна співпраця державних архівів з названими вищими навчальними закладами сприяє популяризації архівної справи, залученню молоді до дослідження проблем архівістики, вирішенню питань наукової підготовки архівних працівників.

Загалом нині в державних архівних установах працює 3057 осіб. Заслуженим авторитетом користуються висококваліфіковані фахівці з багатим досвідом практичної роботи. Серед них - В. М. Гика, Л. В. Гурбова, Л. Я. Заїка, В. М. Мальченко, К. П. Мицан, Н. Б. Метальникова, О. В. Музичук, К. Є. Новохатський, Е. А. Петренко, Г. В. Портнов, В. В. Резнікова, Н. М. Слончак та ін. Відзначення вагомим особистим внеском у розвиток архівної справи, високого професіоналізму, сумлінної праці багатьох з них указами Президента України, постановами Кабінету Міністрів України свідчить про визнання державою заслуг архівістів у збереженні національної документальної спадщини.

Позитивною тенденцією на сучасному етапі є істотне підвищення фахового рівня архівістів. 72,3 % архівістів мають вищу освіту, 104 співробітники архівів навчаються на заочних та вечірніх відділеннях вищих навчальних закладів. За останні роки значно зріс науковий потенціал архівної системи: в керівному складі Державного комітету архівів України, на чолі державних архівів областей працюють доктори й кандидати наук; працівники архівних установ захищають і готують до захисту дисертації за важливими для розвитку галузі темами. Відтак об'єктивно назріла необхідність створення спеціалізованої вченої ради із захисту кандидатських дисертацій з архівознавства, джерелознавства, археографії. Стимулом до наукової творчості, вважаємо, буде й запроваджена Держкомархівом та Спілкою архівістів України 2000 року галузева премія імені Василя Веретеннікова за кращі наукові дослідження в галузі архівознавства та документознавства.

Водночас слід згадати й про такі ознаки динаміки кадрового складу архівів, як, по-перше, старіння кадрового складу галузі (в архівних установах працює 32 % пенсіонерів та осіб передпенсійного віку і лише 12,5 % - працівники віком до 30 років); по-друге, плінність кадрів, що складає 10,3 %; по-третє, досить мала кількість дипломованих фахівців (24,9 %) зі спеціальністю архівознавство, документознавство, інформаційна діяльність. Ці проблеми далеко не нові, але потребують нагального вирішення як на галузевому, так і на державному рівні.

- Чи простежуються в галузі якісь негативні тенденції? У чому їхня небезпека? Які проблеми Вас непокоять?

- Разом із позитивними складовими розвитку архівної справи, на жаль, усталилися й негативні тенденції, які, за умови їх прогресування, можуть становити загрозу для збереженості національної історико-культурної спадщини. Безперечно, в основі цих негараздів - хронічний дефіцит коштів на потреби архівної сфери.

Велику небезпеку вбачаємо у деградації матеріальної бази архівів. Не ведеться будівництво спеціалізованих архівосховищ. Залишаються недобудованими держархіви Київської, Тернопільської областей та міста Севастополя. Більшість центральних і обласних архівів вичерпали резерви вільних площ.

В умовах невпинного зростання обсягів документотворення архівні матеріали накопичуються в ділових службах підприємств, установ і організацій. Районні та міські архіви в перспективі можуть перетворитися на установи постійного зберігання.

Значна кількість із зведених протягом 1960-1980-х рр. архівних споруд потребує капітального ремонту. Технічний стан пристосованих під архівосховища будівель, серед яких є архітектурні пам'ятки, також вимагає невідкладних ремонтно-реставраційних робіт. Частина з них знаходиться в аварійному стані. Залишається невизначеною ситуація з низкою архівів, сховища яких розташовані в колишніх культових спорудах.

Збереженість документів погіршилася в державних архівах і через припинення створення страхового копійного фонду, скорочення профілактичних засобів біологічного захисту документів. Брак необхідних матеріалів веде до згортання консерваційно-реставраційних робіт. За таких мізерних обсягів цих робіт втрачає сенс застаріла методика відбору документів для реставрації.

Розв'язання правових проблем архівної справи потребує більш ретельного науково-теоретичного забезпечення. Поява недержавного сектора документотворення активізує проблему майнових відносин щодо документів НАФ, зокрема вироблення критеріїв і методики грошової оцінки архівних документів.

Якісно нових теоретичних підходів вимагає експертиза цінності документів. Суттєвого наукового обґрунтування потребують і нормативні акти щодо кадрового і матеріального забезпечення діяльності архівів.

З огляду на статус державних архівних установ як структурних підрозділів органів місцевої виконавчої влади вони також мають активізувати свою участь у нормотворчій роботі. Адже вони найближче стоять до глибинних елементів правовідносин в архівній сфері, які потребують узагальнення та подальшого врегулювання.

Водночас слід констатувати, що державна архівна система не має кваліфікованої юридичної служби. Природно, ця обставина суттєво стримує виконання Держкомархівом однієї з його провідних функцій - нормативно-методичного забезпечення ведення архівної справи і діловодства.

Але, за будь-яких умов, я твердо вірю в піднесення нашої галузі. Підстави для цього є. По-перше, в економіці України наявні позитивні зрушення - базисні для поліпшення справ у всіх сферах. По-друге, 2000 року ми вперше за тривалий період отримували фінансування, передбачене Державним бюджетом. По-третє, до Бюджету на нинішній рік закладено певне збільшення асигнувань на архівну справу. Водночас архівні установи поступово входять у систему ринкових відносин, вчать заробляти кошти. Певні надії пов'язані й із новими проектами бюджетного й податкового кодексів, архівного закону, що зараз розглядаються парламентом. А найважливіше - це "людський" фактор. У державних архівах працюють, без перебільшення, справжні подвижники, професіонали, віддані своїй справі. Саме це - запорука дальшого поступу українських архівів.

- Дякуємо за інтерв'ю. І дозвольте, користуючись нагодою, привітати Вас, шановний Руслане Яковичу, із 60-річним ювілеєм. Прийміть найщиріші побажання - добра, миру, злагоди, нових творчих звершень, до яких радо приєднуються редакційна колегія та редакція часопису, його дописувачі й читачі. Хай щастить Вам в усьому!